

ՈՐՈԳԻՆԷՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑՈՒ ԵՒ Ս. ՕԳՈՍԻՆՈՍԻ ՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱԳԻՐԸ

Յոյժ գնահատելի երեւոյթ է այն հանգամանքը, որ ներկայումս, յանձին Թամար Տասնապետեանի, հայութեան մէջ ունենք մի տաղանդաւոր աստուածաբանուհի: Երանի թէ իր նմանները շատ լինեն մեր Եկեղեցում, որպէսզի փոխուի այն սխալ մտայնութիւնը, որի համաձայն աստուածաբանութիւնը նկատուում է լոկ տղամարդկանց մենաշնորհն ու սեփական կալուածքը:

Միւս կողմից էլ պէտք է ասել, որ Թամար Տասնապետեանի աստուածաբանական վաստակը իսկապէս հիացմունքի արժանի է: 2006 թ. Բէյրութում հրատարակուած նրա «Որոգինէս սուրբ» անունը կրող գրքի վերջաւորութեան մենք տեսնում ենք ցանկը նրա լոյս ընծայած աւելի քան 60 գրքերի, որոնք ընդհանուր առմամբ բաղկացած են աստուածաբանական մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւններից, Յիսուսի չարչարանաց խորհրդի, Ս. Կոյս Մարիամ Աստուածածնի վերաբերեալ մեր նախնեաց գրութիւններից, հայրաբանական յօդուածներից, ինքնատիպ նամակներից ուղղուած Որոգինէս Աղեքսանդրացուն (185-253 թթ.) եւ Ս. Օգոստինոսին (354-430 թթ.) դիտուած ֆեմինիստ աստուածաբանութեան տեսանկիւնից:

Մեր տրամադրութեան տակ ունենք միայն մի քանիսը վերոյիշեալ հրատարակութիւններից, որոնք ինքնըստինքեան խօսում են Թամարի մտաւորական եւ գիտական բարձր պատրաստութեան, ինչպէս նաեւ նրա մաքրաբոյր հոգու եւ աստուածատուր շնորհների մասին:

Վերջերս նա ինձ ուղարկել էր իր մէկ կարեւոր աշխատութիւնը, որ կոչւում է «Որոգինէս սուրբ»: Դա երկարաշունչ եւ միաժամանակ աստուածաբանական հմտութեամբ ու խորքով գրուած մի նամակ է ուղղուած Որոգինէսին: Նմանատիպ մի նամակ նա հրատարակել էր 2005 թ. ուղղուած Ս. Օգոստինոսին:

Որոգինէս Աղեքսանդրացին ամենայն իրաւամբ համարւում է հիմնադիրը Սուրբ Գրոց գիտականացուած մեկնութեան: Միեւնոյն ժամանակ նա եղել է ներհուն քարոզիչ, վաստակաւոր դաստիարակ, քրիստոնէութիւնը ջատագովող փայլուն աստուածաբան: Նրա որոշ եզրայանգումները կրել են ազդեցութիւնը ստոյիկեան եւ նոր-պլատոնական մտածելակերպի: Հետագայում նա դատապարտուել է Կ. Պոլսի եկեղեցա-

կան ժողովից (553 թ.): Այդուհանդերձ նա համարում է Եկեղեցու առաջին հայրերից մեկը:

Թամարը հենց սկզբից չի վարանում Որոգինէսին որպէս սուրբ ընդունելու, դա երեսն է գալիս ուղղակի գրքի վերնագրից՝ «Որոգինէս սուրբ»:

Քանի դեռ Եկեղեցին պաշտօնապէս չի հռչակել Որոգինէսին իբրեւ սուրբ, Թամարի այդ կապակցութեամբ առած քայլը միգուցէ յանդգնութիւն համարուի, բայց, իրականում, դա վկայում է այն մասին, որ ինքը խորապէս ուսումնասիրել է լաւագոյնս ըմբռնել է մեծ աստուածաբանի անբասիր կեանքն ու վաստակը: Այս առումով կարելի է նոյնիսկ ասել, որ Թամարը կանխում է Հռոմի Պապին, որ միայն վերջերս, 2007 թ. Ապրիլի 25 ին, իր շնորհած հերթական մեկ ունկնդրութեան ընթացքում ասել է. «Խորհրդածելով եկեղեցու հնագոյն շրջանի մեծագոյն անձնատրութիւնների մասին, եկէք այսօր ճանաչենք նրանցից ամենահռչակաւորին՝ Որոգինէս Աղեքսանդրացուն»:

Որոգինէսի կեանքի եւ աստուածաբանական վաստակի մասին ամփոփ տեղեկութիւններ տալուց յետոյ Թամարը անցնում է իր բուն նպատակին, բացատրելու համար այն, որ Որոգինէսի արտայայտութիւններում նկատուում է որոշ կնատեսացութիւն կամ իգականութեան արհամարհում: Դրա հիմնական պատճառը այն հայրատիրական ոգին է, որ գերիշխող է եղել Եկեղեցու նուիրապետութեան, վարդապետութեան եւ Ս. Գրոց մեկնութեան բնագաւառներում: Այդուհանդերձ Թամարը, արդար մօտեցումով, մեջբերում է նաեւ Որոգինէսի այն խօսքերը, ուր նա հոգեւոր իմաստով չի ընդունում որեւէ խտրականութիւն այրերի եւ կանանց միջեւ, երբ գրում է. «Աստուծային Ասուրբ Գիրքը չուզեր այրերը եւ կիները իրարմէ բաժնել սեռով: Աստուծոյ առջեւ չկայ սեռի զանազանում, բայց հոգիին արժէքով է որ այր կամ կին կը սուրինք: Որքան կնոջական սեռին պատկանողներ Աստուծոյ քով կը համարուին իբրեւ զօրաւոր այրեր, որքան զօրաւոր այրեր դրուած են տկար եւ նուաղկոտ կիներուն կարգին» (Թ. Տ., էջ 45-46):

Բայց Թամարը դրանով չի գոհանում: Նա, համաձայն ֆեմինիստ աստուածաբանութեան կատարած որոնումների ձեռք բերած տուեալների, հաստատում է, թէ «Նախնական Եկեղեցիին բազմաթիւ համայնքները բաղկացած էին կիներէ եւ այրերէ, եւ կիները հոն այրերուն հետ հաւասար էին, վերցնելով առաքեալի, եպիսկոպոսի եւ համայնքի պատասխանատուի դերեր» (Թ. Տ., էջ 9):

Ճիշտ է, որ նախնական Եկեղեցու բազմաթիւ համայնքները բաղկացել են կանանցից եւ տղամարդկանցից ընկերային համահաւասար իրաւունքներով, բայց ինչ փաստ կայ, որ նրանք ստանձնում էին նաեւ միեւնոյն պաշտօնները, որ այդ համայնքներում կանայք վարում էին «առաքեալի, եպիսկոպոսի եւ համայնքի պատասխանատուի դերերը»: Մանաւանդ նկատի ունենք եպիսկոպոսի դերը: Թէ ինչպիսին է եղել այդ եպիսկոպոսի հանգամանքը, չի ասում: Արդեօ՞ք նա նկատուել է պարզապէս իբրեւ «տեսուչ եկեղեցեաց», այսինքն բողոքականների ընդունած superintendent-ի իմաստով, միայն եպիսկոպոսի վարչական հանգամանքով, թէ՞ նա ըստ առաքելական յաջորդականութեան ձեռնադրութիւն ստացած եւ հոգեւոր իշխանութեամբ օժտուած մեկն է եղել:

Ամենայն հաւանականութեամբ այդ առաքեալի եւ եպիսկոպոսի (վարչական առումով) դերը ստանձնած լինի նաեւ Թամարի յիշած Մարիամ Մագդաղենացին, որն իս-

կապելա էլ եղել է Քրիստոսի յարութեան պատգամի առաջին վկան եւ ըստ պարականոն Աւետարանների կամ գնոստիկեան վարդապետութեան՝ Տիրոջ սիրելի աշակերտուհին: Մարիամ Մագդաղենացուն վերագրուած Աւետարանում յիշուում է, թէ նա մի տեսիլքում Յիսուսից ստանում է յատուկ ուսուցումներ, որի պատճառով էլ Պետրոս առաքելաւր զարմանքով ասում է. «Վարդապետը խօսել է մի կնոջ հետ այնպիսի բաների մասին, որոնք անգիտանում ենք: Այնպէս որ հարկ է վերադառնալ ու լսել այդ կնոջը: Արդեօ՞ք Տէրը նրան մեզանից գերադասել է»:

Վերոյիշեալի առնչութեամբ Թամարը, ի շարս այլ գրութիւնների, յիշում է նաեւ Փիլիպպոսի Գործերը (IV-V-րդ դարերում գրուած), ուր «Մարիամ Քրիստոսէն կը ստանայ առաքելաւր իր առաքելութեան մէջ քաջալերելու եւ իրեն իր ճամբորդութիւններուն մէջ ընկերակցելու առաքելութիւն» (Թ. Տ., էջ 94): Այնուհետեւ հոյակապ է Թամարի եզրակացութիւնը. «Մարիամ Մագդաղենացին, որուն Յիսուս «կիին» կ'անուանէ, կ'անձնաւորէ Փրկիչը փնտրող մարդկութիւնը: Հարսը, ան նաեւ Եւան է: Եղեմի պարտեզին մէջ առաջին կիինը նախապէս խոյս տուած էր, Յարութեան պարտեզին մէջ, կիինը կը ճանչնայ իր Վարդապետը եւ այսուհետեւ զայն չի լքեր: Երեկոյեան զեփիոփին մէջ Աստուած կը խօսէր անոր հետ, որ պիտի հմայուէր մեղքով, Յարութեան առաւօտուն ան կու գայ չորցնել արցունքները անոր որ եօթը դէներէն արձակած էր: Եւ անկումի Եւան կը դառնայ նաեւ հաւատքի Եւան» (Թ. Տ., էջ 96):

Թամար Տասնապետեանը, Ս. Օգոստինոսին եւ Ռոքինէսին ուղղած իր նամակներով, փորձ է անում Նոր Կտակարանի երկու կնոջական կերպարներին Մարիամ Աստուածածինն եւ Մարիամ Մագդաղենացուն ազատագրել Աւետարանի հայրատիրական խմբագրումների կաշկանդումներից: Դա ինքնին ողջունելի փորձ է: Դրա հետ մեկտեղ, եթէ նկատի ունենանք Թամարի ասածի համաձայն Եկեղեցին իբրեւ «հաստատութիւն» (Թ. Տ., էջ 10), ապա անհրաժեշտ է, որ այն ձերբազատուի տղամարդկանց տիրապետութիւնից: Բայց երբ հարցը տեղափոխուում է տարբեր մակարդակների, երբ, օրինակ, ֆեմինիստական դիրքերից փորձ է արւում մեկնաբանել Ս. Երրորդութեան կամ Քրիստոսաբանութեան յատուկ հարցեր, այն ժամանակ, դժբախտաբար, կատարւում են լուրջ շեղումներ քրիստոնէական ուղղափառ դրոյթներից, ընդ որում հանդէս է գալիս բարոյագիտական մի նոր հայեցակարգ, որը բոլորովին հեռու է քրիստոնէական լինելուց:

Հարկ է շեշտել, որ Աստուծոյ մասին գոյութիւն ունեցող վարդապետական բնոյթի բացատրութիւնները հիմնուած են աստուածայայտնութեան տուեալների վրայ, այնքանով որ դրանք անհրաժեշտ են մեր փրկութեան համար: Մեղադրանքը, ըստ որի հայրատիրական մեկնաբանութիւնները զրկել են Աստծուն իր իզականութիւնից, բոլորովին անհիմն է եւ անտեղի, երբ յատկապէս առ ոչինչ է համարում Լոգոսի մարմնացումը տղամարդու կերպարանքով: Ինքնին վտանգաւոր է աստուածային խորհուրդների մասին խօսելիս ստուգութիւն ցուցաբերելը, միշտ պիտի նկատի ունենալ Հերոնիմոսի ասածը. «Այն, ինչպիսին որ Աստուած չէ, դա է որ մենք գիտենք, իսկ ինչպիսին որ նա է, մենք չգիտենք» (Hieronymus, Texte der Kirchenväter, I, München, 1963, էջ 25):

Յիսուս Քրիստոսի մարդեղության խորհուրդը ինքնաբերաբար մեզ պետք է մղի փառատրական առումով (եւ ոչ թէ կոյր հաւատքով) պաշտելու այդ խորհուրդը եւ դրա մասին խոկալու, այլապէս նոյն սխալը կը գործենք, ինչ որ արեցին 451 թ. Քաղկեդոնի ժողովի մասնակիցները, քննարկելով մարմնացած Յիսուսի աստուածային եւ մարդկային բնութիւնները եւ դրանց վերաբերեալ բանաձեւումներ որդեգրելով, որոնք պարզապէս մարդկային մտքի արգասիք են:

Իսկ թէ ինչո՞ւ Յիսուսը մարմնացաւ տղամարդու կերպարանքով, դա էլ ունի իր խորհուրդը, որն արդիւնք է աստուածային անկաշկանդ նախընտրութեան եւ կարգաւորութեան: Իսկ եթէ սիրահար ենք հարցադրումներ անելու նման գերբնական խորհուրդների մասին, այն ժամանակ, հետեւողական լինելու դէպքում, պիտի հարց տանք նաեւ, թէ Յիսուս ինչո՞ւ չծնունեց երկսեռ յատկանիշներով, քանի որ ֆեմինիստներն ասում են, թէ տղամարդու կերպարանքով մի Փրկիչ չի կարող փրկել կանանց: Ինչո՞ւ նա չծնունեց իբրեւ յոյն, հռոմէացի, սեւամորթ կամ եգիպտացի, քանի որ եգիպտացիք էլ ունէին գաղափարը մի գերագոյն աստուածութեան:

Որպէսզի ձերբագատուենք նման անտեղի հարցեր տալուց եւ քննարկումներ անելուց, անհրաժեշտ է, որ սկզբից եւեթ գիտենանք ու համոզուենք, որ Աստուած ընտրութիւն անելիս բոլորովին անկախ եւ անկաշկանդ է գործում, նա ենթակայ չէ մեր նախասիրութիւններին: Այս է պատճառը, որ Նրա նախաձեռնած ողջ գործընթացը մարդկանց փրկելու նպատակով, կորստեան մատնուածների համար «յիմարութիւն» է (Ա Կորնթ. Ա 18): Աստուծոյ իմաստութիւնը տարբեր է մարդկային իմաստութիւնից:

Վերադառնալով մեր բուն նիւթին մենք ամենայն գնահատանքով արձանագրում ենք, թէ Թամար Տասնապետեանի «Օգոստինոս սիրելի» եւ «Որոգինէս սուրբ» գրքերում տեսանելի է մի առողջ, կշռադատուած եւ սուրբգրային տեսակէտների հետ հաշտ «ֆեմինիզմ», որն իբրեւ ուղենիշ ունի Ս. Կոյս Մարիամի տիեզերական մայրութիւնն ու Մարիամ Մագդաղենացու եկեղեցական առանձնայատուկ առաքելութիւնն իբրեւ քարոզող եւ փոխանցող Տիրոջ յարութեան փրկաբեր պատգամի:

Վերոյիշեալ երկու գրքերը մեզ առիթ են տալիս նշուած երկու սրբուհիների կերպարները աւելի մոտիկից ճանաչելու եւ վերագնահատելու նրանց տեղն ու դիրքը Եկեղեցում:

Մեզ կը մնայ ասել. Վարձքդ կատար, սիրելի՛ Թամար, դու հայ աստուածաբանուհի, որ առաքինի կենցաղովդ ու բեղուն վաստակովդ բարձրացնում ես հայուհեաց դերն ու վարկը մեր սուրբ Եկեղեցու նուիրական կեանքում:

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔԵՂԻՍԿՈՂՈՍ ԳԼՆՃԵԱՆ